

Atıf: Ergin, Sena Nur (2024). "Ana Hatlarıyla Amerikan Yahudiliği Tarihsel Süreç ve Gruplar".

Kadim Akademi SBD, C (8), S.1, s.73 -75

<https://doi.org/10.55805/kadimsbd.1420556>

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makale Başvuru Tarihi: 19.11.2023

Makale Kabul Tarihi: 03.05.2024

ANA HATLARIYLA AMERİKAN YAHUDİLİĞİ TARİHSEL SÜREÇ VE GRUPLAR

Sena Nur Ergin*

"İsmail Başaran, Ana Hatlarıyla Amerikan Yahudiliği Tarihsel Süreç ve Gruplar"

Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 1. Baskı, 2020, 174 s.

İnsanların hayatlarına yön veren çeşitli inançlar vardır. Bu inançlar sayesinde bir dine bağlanıp o dinin devamlılığını sağlar. Geçmişten günümüze varlığını devam ettiren birçok din mevcuttur. Dinlerin varlığını koruyup gelişmesini insanlar sağlar. Bu doğrultuda hem sahip olduğumuz din bizi geliştirir hem de insanlar sahip olduğu dini dönüştürürler. Bu da çift taraflı bir etkileşimi ifade eder. Bu inançlardan biri olan Yahudiler tarihin birçok döneminde değişim ve sürgün yaşamışlardır. 15. yüzyıl sonlarında, İspanya ve Portekiz'de engizisyondan kaçan İber Yahudileri (Sefarad) Hollanda'ya ve daha sonra da birçok ülkeden Amerika'ya gelerek günümüzdeki Amerikan Yahudileri grubunu oluşturmuşlardır. Her ne kadar zorluk yaşasalar da bu zorlukla baş etme yolunu bulmuşlardır. Bazen değişmiş bazen de geçmişe bağlı kalmışlardır. Yahudilerin 350 yıldan daha fazla bir süredir Amerika'da yaşıyor olmasındaki sebep de dinlerini özgürce yaşayabiliyor olmalarıdır. Ancak aynı zamanda Amerikan yaşam biçimi ve kuralları bu grubun dini uygulamalarında bazı değişikliklere sebep olmuştur. Yaşadıkları yeri her ne kadar değiştirmiş olsalar da dini inançlarını şekillendirip yaşamaya devam etmişlerdir. Özellikle American Council For Judaism, Jewish Museum ve Agudath Israel of America gibi kurdukları bazı kurumların koymuş olduğu kurallar dinlerini unutmamalarını sağlamak amaçlıdır. Ama gerçek şudur ki modern topluma ayak uydurarak geleneksel yapılarını kaybedip dini hayat tarzlarını terk etme yoluna girmişlerdir.

Yahudilik üzerine çalışma yapan İsmail Başaran almış olduğu görev neticesinde birçok ülkede bulunmuştu. 1996 yılından itibaren ABD'nin Chicago ile Rochester (New York) şehirlerinde 6,5 yıl kalarak orada çeşitli çalışmalar yapmıştır. Rochester'da din görevlisi olarak çalışmış ve ardından Türkiye'ye dönerek Diyanet İşleri Başkanlığı Merkez Teşkilatında Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'nde uzman olarak çalışmaya başlamıştır. 2006-2010 yılları arasında Danimarka Kopenhag Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşaviri olarak görevlendirilmiş ve doktora

* Balıkesir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri ABD, Dinler Tarihi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, E-mail: ergin3125@outlook.com, Orcid: <https://orcid.org/0009-0009-0499-8326>

çalışması sırasında ABD'nin New York şehrindeki Jewish Theological Seminary (JTS)'de bir yıl misafir bilim adamı olarak çalışmalarına devam etmiştir. Yazarın kaynakçasının çoğunu birincil kaynaklar oluşturmaktadır. Bunun muhtemel sebebinin Başaran'ın uzun yıllar Amerika'da çalışması olduğu söylenebilir. Özellikle Türkiye'de Amerikan Yahudiliğini topluca ele alan bir çalışma görülmemektedir. Haliyle yazarın çalışması Dinler Tarihi alanında eşsiz bir konumdadır. Kitapta Amerikan Yahudiliği üç ana bölümde incelenmiştir. Birinci bölümde; "Amerika'da Yahudi Cemaatinin Oluşumu" hakkında entegrasyon sürecine ve kurumsallaşma dönemine değinilmiştir. İkinci bölümde; "Amerikan Yahudiliğinde Farklı Anlayışlar ve Oluşan Gruplar" ı ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise; "Öne Çıkan Yahudi Kurumları" hakkında bilgi verilmiştir. Yazarın bu kitabında binlerce yıllık Yahudi tarihinin Amerika'daki yaşantısı incelenmektedir.

Kitabın birinci bölümünde Yahudilerin Amerika'ya nasıl ve neden geldiklerine orada ne gibi faaliyetlerde bulduklarına değinilmiştir. Yahudiler 1492 yılının sonlarında İspanya ve Portekiz engizisyonundan kaçıp Amerika'ya gelmişlerdir. Gelen bu Yahudiler ticaret ile uğraşıyorlardı. Hollanda'ya yerleşen Yahudiler çeşitli sıkıntılar çekiyor ve bu sıkıntılarla baş etme şekilleri anlatılmaktadır. Bu sıkıntılar sonucu yaklaşık üç yıl sonra ev satın alma, ticaret yapma, vergi ödemek yerine orduda görev yapma gibi haklara sahip olmuşlardır. Giderek artan nüfus sebebiyle dini ihtiyaçlarını da karşılamak için sinagoglar inşa etmişlerdir. En önemli sinagoglara "Congregation Shearith Israel", "Mikveh Israel" ve "Beth Shalome" örnek verilebilir. Bu sinagoglar genellikle yaşanan yerin Yahudi mezarlığının adıyla anılmaktadır. İnşa ettikleri sinagoglar sayesinde kurumsallaşma dönemine başlamışlardır. Kurumsallaşma dönemiyle birlikte Yahudi nüfusu Amerika'da artmaya başladı. Bu artış sonucunda eski sinagoglar genişletildi ve yenileri yapıldı. Amerikan Yahudilerinin kurumsallaşmasında aktif rol oynayan Alman Yahudi grupları olmuştur. Çünkü bu gruplar daha eğitimli ve refah açısından daha ileride bir toplum yapısına sahiplerdi. Özellikle Amerikan davranış biçimlerini çok iyi bilmeleri kurumlarını oluştururken onlara kolaylık sağlamıştır. Bu kurumsallaşma sürecine Isaac Leeser, Horace Kallen ve Mordecai Kaplan önemli katkılarda bulunan şahsiyetler olmuşlardır. Leeser, buldukları ülkeye uyum sağlamayı önemseydiği için İbranice Tevrat'ı, dua kitaplarını İngilizceye çevirmiş, sinagoglardaki ritüelleri de İngilizce çevirerek Amerika'ya uyum sürecine katkıda bulunmuştur. Dolayısıyla Amerika'ya yerleşen Yahudiler yapmış oldukları çalışmalarla hem ülke düzenine ayak uydurmaya çalışmış hem de inançlarını yaşamaya çalışmışlardır.

Kitabın ikinci bölümünde tarihsel bir çözülme ve parçalanma geçiren Amerikan Yahudilerinin oluşturduğu gruplar ve farklı anlayışlar anlatılmaktadır. Yazar bu bölümde oluşan Yahudi gruplarının temel prensiplerine, ideolojik noktalarına ve diğer Yahudi gruplarının temel eleştirilerine değinmiştir. Yahudilik adı altında oluşan gruplar hakkında bilgi verilerek yaşam tarzları ve tutumları ele alınmıştır. Özellikle kitabın temelini oluşturan bu bölüm Yahudi gruplarının düşüncelerini bizlere sunmaktadır. Ana akım olarak bazı Yahudi grupları ılıman olurken bazıları ise daha katıdır. Mesela Ortodoks Yahudileri katı bir şekilde Halaka'yı (Yahudi Şeriatı) takip etmektedir. Ama bu durum Reformist Yahudiler tarafından hep eleştirilmiştir. Çünkü bilim dışı ve modern düşüncenin dışında kaldıklarını iddia etmişlerdir. Muhafazakâr Yahudilik ise bu iki zıt grubun aksine Halaka'nın esnetilip yorumlanacağını kabul edip orta yolda ilerlemeyi tercih eden gruptur. Böylece Amerika'da daha hızlı büyüdüğü ifade edilebilir. Bu bölümde yazarın bizlere sunduğu birinci kaynak bilgileri bizim Yahudiliği tanımamız bağlamında önemli bir yere sahiptir. Yazarın grupların birbirlerini eleştirdikleri noktalara da değinmesi grupları anlamamız açısından önemlidir.

Kitabın üçüncü bölümünde Amerika'da 50 eyalette de farklı alanlarda kurum, sivil toplum örgütü ve derneklerin öne çıkanlarına değinilmiştir. Bu kurumların çoğu Yahudilerin yoğun olarak yaşadığı New York şehrinde. Bu kurum ve kuruluşları yazar dört başlık altında incelemiştir. Yahudi toplumu ile ilişkiler bazında kuramlar; Yahudilerin insan hakları bağlamında sivil ve dini hakların savunulması esas alınarak kurulmuştur. Ayrıca

yaşadıkları ülkelere kültürel ve sosyal açıdan uyum sağlamaları esas alınmıştır. Kurulan kültürel kurumların amacı Amerika'ya yerleşen Yahudilerin tarih, kültür, sanat ve yayın faaliyetlerine yönelik olup yeni yetişen nesillere de bunların aktarılmasını sağlamaktır. Dini ve eğitim kurumları Amerika'da yaşayan Yahudilerin farklı mezhepler tarafından asimile olmamasını sağlamak ve mevcut Yahudi kimliklerini kaybetmemek amacıyla faaliyet göstermektedir.

Sonuç olarak yazar, Yahudilerin Amerika'ya göç etmesiyle birlikte yaşamış oldukları zorlukları ve bu zorluklardan kurtulma süreçlerini anlatmaktadır. Kitabın sonunda yer alan Ek-1 Amerikan Yahudi Tarihi Kronolojisi kitaptaki süreçleri anlamamız açısından önemli bir yere sahiptir. Bu süreçler doğrultusunda Yahudiler yenedünya olarak gördükleri Amerika'yı vatan olarak kabul etmişlerdir. Bu durum kutsal toprak anlayışlarının olmadığını göstermektedir. Ayrıca Tevrat'ı da bağlayıcı olarak değil de tarih kitabı olarak değerlendirirler. Günümüzde Amerika'da ve İsrail'de yaşayan Yahudilere baktığımız zaman nüfus bakımından bu grubun Amerika'da daha fazla oldukları açıkça görülmektedir. Amerika'nın ilerlemesiyle onlar da bu süreçte gelişmiş ve kayda değer başarılar göstererek toplumda önemli bir yere sahip olmuşlardır. Burada yaşayan Yahudi toplumu modern zamanların en zengin ve en etkili toplumlarını oluşturmaktadır. Bu gücün altında yatan unsur eğitilmiş olmaları ve ticaretle uğraşmış olmalarıdır. Kurmuş oldukları kurumlara her yıl milyonlarca dolar yardımda bulunmaları güçlü ve birbirlerine bağlı olduklarını göstermektedir. Yazarın bu çalışması ele aldığı kurumlar bakımından yeni araştırmalara kapı aralamıştır.

